

Juhász József 1892-ben született Törökkoppányban. Visszaemlékezését 1955-ben írta, amely kalandos úton jutott el Somogyba. Az alábbi részlet saját sorsán keresztül bepillantást enged a múlt század eleji inasok életébe. Pontos képet kapunk az inasok feladatairól, az üzletben dolgozók között elfoglalt helyükről, az elvárt viselkedésről a családtagokkal, a vevőkkel, főnökeivel szemben és szórakozási lehetőségeikről. Az írásból megismerhetjük Tamási mindennapjait: gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyait is. Részletes kimutatást készített a járási székhely társadalmi összetételéről. Név és foglalkozás szerint felsorolja a kereskedőket (28 fő), az iparosokat (32 fő), a gyárosokat (2 fő), a tisztségviselőket (31 fő), a szabadfoglalkozásúakat: a vendéglősöket (6 fő) és a fuvarosokat (3 fő).

Közülük többeket hosszabban is bemutat: „Belák János fűszeres- és vaskereskedő protestáns vallású, de igen szép magyar ember volt. A bajusza állandóan tiszta-újlaki bajuszpedróvel volt kisodorva, lassú beszédű, igazi úriember volt. A személyzet nála a közös asztalnál étkezett, csúnya, de angyali jó felesége, fia és leány vagy leányai voltak.”

A kereskedők, iparosok sokfélesége élénk gazdasági életre enged következtetni. A járásbíróságnak is helyt adó Tamási korabeli társasági életére jellemző, hogy működött itt úri kaszinó, katolikus kör és társas kör. A kulturális életet színesítették a községben gyakran megjelenő vándorszíntársulatok, vándorcirkuszok, amint a visszaemlékezésben olvashatjuk.

De megtudhatjuk azt is, hogyan ünnepelték 1911-ben Tamásiban nemzeti ünnepünket, március 15-dikét. Az olvasó sok olyan kifejezéssel, szófordulattal találkozhat, amelyeket ma már nem használunk, és elcsodálkozhat ezek kifejező erején. A jó ízű mondatok olvasása közben kirajzolódik előttünk az egyszerű falusi emberek gondolkodása, bölcsessége, leleményessége, színes világa.

A 16 éves fiú, aki már kora gyermek korában megismerte a cselédek sorsát, szülei akarata ellenére, Fischer Herman Schwarcz Dávid fűszer- és vegyeskereskedőnek szóló ajánlólevelével a zsebében, könnyes szemmel indult az ismeretlen élet felé. A 23 km utat gyalogosan tette meg a Tolna megyei Tamásiig. Amint megérkezett, átadta az ajánlólevelet, amelynek elolvasása után azonnal felvették. Fél óra múlva már munkába is állították, megkezdte inaséveit.

★

„Bevezettek az üzlet melletti kézi raktárba, ott nagyon sok tojást kellett átrakni az egyik ládából a másikba. Bizony, egy pár tojás eltörött, és ezért az ügyetlenségemért elszomorodtam, és magam előtt is szégyelltem magamat.

Az üzlet igen jó forgalmú volt, akadt munka bőven. Birtam is a munkát, mert elég erős 16 éves voltam. Az üzletben akkor Müller Adolf és Daxner Géza segédek, Túrós Feri és én voltunk tanulók.

Schwarcz Dávid és felesége, született Pollák Hermin, Mázáról. Székely Gyula – az első asszonytól való – a könyvelést vezette, a levelezést intézte. Székely Imre, Szerénke és Ilonka voltak még a családtagok. Egy családtag, Székely Ernő akkor

Győrben volt alkalmazva, valami ecetgyárban helyezte el az apja, azonban önként állást változtatott, a Koestlin céghez lépett át.

Müller nős, családos ember, egy kis szatócsüzlete volt és otthon aludt. Mi hárman laktuk a segédszobában, hárman aludtunk két ágyban. Breznóbányai Daxner Géza kereskedő segéd, a Somogy megyei ságvári postamester fia, ő aludt egyedül az egyik ágyban, Túrós Ferenc, kereskedő tanonc (apja Túrós Mór, Ozoráról) és én a másik ágyban. Mi az üzletet nyáron reggel 5 órakor nyitottuk, hogy a korán reggel mezei munkába menő emberek már jeges hideg vízben hűtött pálinkát kaphassanak nálunk is.

A munkám megfelelt, beváltam, jól éreztem magam, azonban a második héten azt mondta a főnököm fia, Székely Gyula, írjak apámnak, hogy itt vagyok, engedje meg, hogy itt is maradhassak, mert ők szülői beleegyezés nélkül nem tartanak, illetve nem tarthatnak. Azt mondtam, én nem írok, hanem inkább továbbmegyek. Akkor írt Székely Gyula, én pedig a levél hátuljára írtam, hogy ne törődjenek velem, hagyjanak békén az utamon, amelyen elindultam, mert így jobbnak látom a jövőmet. Kettő nap múlva, korán reggel megérkezett az apám, és több adag jó pálinkát elfogadott, ami neki meg is ártott, és nem akarta megengedni, hogy ott maradjak tanulónak. Akkor kihívtam a mi segédszobánkba, és sokat beszéltem. Megmondtam neki, ne tegyen egész életemre szerencsétlenné. Engedje meg, hogy itt maradjak inasnak, mert ha hazakísértet a csendőrökkel háromszor, én negyedszerre is megszököm hazulról. Végre belenyugodott, hogy ott maradjak. A szerződést megírták, amely szerint három évig leszek tanuló, amely idő alatt teljes ellátást kapok a munkámért.

Kezdtem megismerni a szaktársakat. Legelőbb is Weisz Adolf vaskereskedőnél Pelcz Miklóst. Vasárnaponként nagyon sok időt vele töltöttem. Weiszéknél a kisgyerekek mellett volt Lamowszky Ilona. Miklós és én versenyt udvaroltunk neki, tettük, mondtuk a szépet. Nyáron a Piringer orvosék barackjait vámostuk meg, vasárnap délután Láng kántor fia, Lajos gimnazista, Schwarcz Jóska nyomdász, Miklós és én. Láng annyit evett, hogy belebetegedett. ...

Igen sok egér volt az üzletben. Azok az utálatos kis állatok olyan ügyesek és olyan jó a szimatjuk, hogy nagyon sok finom dolgot elpusztítottak... Az egércsapdákat nekem kellett felállítani, üzemképes állapotba helyezni. A főnökömnek igen nagy öröme volt az egérirtásban. Egyik reggel is a desszerteket előbb megízleltem, azután kezdtem átnézni az éjjeli egérfogás eredményét. A főnököm ezt végignézte, és ezért nagyon elkupált.

Mi, a személyzet, az üzletben kinn ebédeltünk, ha jött az ebédközben vevő, természetesen a rangban legfiatalabb tanuló szolgálta ki. Pedig jött sokszor a Kupiné és hozzá hasonlók, és pontosan ebéd közben jött. „Jaj, agygon kettőér klórmeszet, kettőér zöldport, meg ötér lúgkövet!” Daxner Géza első segéd úr, aki állandóan elégedetlen lázadó volt, sok kiflit evett, de nem ette meg a darafőzeléket libatepertővel, szidta és lebecsülte a kelkáposzta főzeléket. Nem ette meg, hanem fogott egy ¼ kilós hegyes zacskót és belekotorta, bevágta a pult alá, helyette levágott egy jó darab Herz szalámit. A jó példát látva sokszor mi is kezdtünk lázadozni a darafőzelék és a liba-

tepertő ellen. Megtörtént, hogy a pult alól a negyed kilós zacskókban levő ennivalót a Lőrinc kutyánk kihúzta az üzlet közepére. Sietve mentem a seprűvel, hogy azt a szemetes zsákba vigyem. [...]

Tavasszal és nyáron és szép őszi naponként ki szoktunk menni a Vadaskertbe sétálgatni, játszani, nézni, élvezni a természet szépségeit. A tamásiak minden évbe szoktak az erdőben tartani tűzoltó majálist táncmulatsággal. Ott voltam a Radákovics Vas Gereben emlékfa-avató ünnepségen, statisztáltam a nagyközönség között. [...]

Felsőiregről May Maci, egy asztalosnak a lánya jött hozzánk dajkának, aki olyan ártatlan, félénknek látszott. Ezen idő alatt történt, hogy 3 napig egyedül voltam alkalmazott az üzletben. A sok munkától elfáradtam, és újságolvasás közben elaludtam az asztalra borulva. Már mindenki aludt a házban, későre járt az idő, amikor valami érintésre, rázásra felébredtem. Láttam, hogy Maci áll mellettem és mosolyog. Én igen zavarodottan, álomból ébredve kérdeztem, mi újság. Mit akar, mit keres itt? Már nem is tudom, mit felelt. Én kitöröltem az álmot a szememből, és azon éjszaka sokat beszélgettünk, keveset mondtunk, de Éva almájába nem haraptam. [...]

Megismerkedtem Szemes Jani kádártanonccal, és igen jó barátok lettünk. Társaságunkba mi vittük a vezető szerepet. Vasárnap esténként táncmulatságokat rendeztünk. Sőt, egy ízben kabaréelőadást is rendeztünk, táncmulatsággal egybekötve. Ezen alkalommal még meghívót is nyomtattunk, színpadot is csináltunk. A zenét Huber Antal zenekara – egy darab harmonikával – szolgáltatta. A kabaréban kettős szerepem is volt. Megismerkedtem Tanner Vilmácskával, és olyan gyerekesen udvarolgattam, még el is mentem hozzájuk látogatóba, azonban múlt az idő, és ismeretségünknek, barátságunknak vége szakadt.

Országgyűlési képviselőválasztás előtt igen sokat beszéltem, agitáltam az ellenzéki jelölt mellett. A Kossuth-párti jelölt, Dr. Ambrozovits Lajos, a pártvezér rokona volt, ennek érdekébe el is jött Tamásiba, ahol jelenléte vegyes érzelmeket keltett. Vele jött a párt alelnöke, Barabás Béla is. Egyszer hazafelé mentem, és egy autó megállt az úton. A benne ülő úr azt kérdezte, merre van a Szemcse pusztá. Örömmel vállalkoztam arra, hogy majd megmutatom. [...] mikor már csak egyenes út volt vissza, kértem, hogy álljon meg. Én kiszálltam, megmutattam neki a még visszavivő utat, kezet fogott velem, megköszönte. Úgy hallottam, hogy ez a fiatal Pallavicini őrgrof volt, aki először jött ezen pusztájára, és még nem ismerte az odavezető utat. A tanító főnökömnek szép nagy és jó szőlője volt. Egyik ősszel engem is kivittek szüretelni. Sokan voltunk, akik szedtük, hordtuk, daráltuk a szőlőt. Kellemes hangulatban folyt a szüret, délre babgulyást főztek burgonyával, utána óbort ittunk. [...] Annyira jólétben volt a főnököm családja, hogy kettő háztartási alkalmazott mindig volt, de három is: szakácsnő, szobalány és dajka. [...] A leányokkal legtöbbször hadilábon álltunk, amire valahogyan mindig árulkodásból, irigységből szolgáltak rá.

Új segédet kaptunk. Neve: Szabó József, Ozorán született és tanult a keresztény fogyasztási szövetkezetben... Jó ember volt, velem rövid idő alatt igen bizalmas lett. Volt hegedűje, amit esténként elővett, és talán legtöbbször azt húzta: Jaj annak,

jaj, annak, aki szívből szeret.[...] A hegedűt megszeretve, én is vettem egy ócska hegedűt 10 koronáért Flascheréknél. Megtiltották, hogy este, záróra után a csendet zavarjam... Azután meg is váltam a hegedűmtől, eladtam Bernáth Zoltán pénzügyőri vigyázónak, aki akkor jött oda civilben Tamásiba, azt hiszem, Nagyszőlősről. Kaptam tőle a hegedűért 1 db télikabátot és 5 koronát... Az üzletkötés után a barátságunk nem lett szorosabb, inkább lazult, mert közben megkapta a szép új egyenruhát, és ahhoz talán kevés volt egy fűszeresinas barátnak. Az idő úgy forgatta, hogy én idősebb tanuló voltam, és a kereskedősegédek befogadtak az ő baráti körükbe. Azután felszabadultam, „segéd úr” lettem, akkor pedig a finánc lett nekem kevés. [...]

Vándorszínészek, Kerényi Ignác társulata jött Tamásiba, akik a nagyvendéglőben játszottak. Nagyon szerettem színházba menni, hogy ha volt pénzem, azonban, ha nem volt pénzem, akkor is elmentem. A magas akácfáról vagy a jégverem tetejéről szépen végig lehetett nézni az első felvonást. A második felvonásra már rendesen besétáltam a nézőtérre a kívülről jövőkkel, akik a szünet alatt kijöttek a friss levegőre, vagy valakitől kaptam egy elhasznált jegydarabot, és azzal mentem be. Egyszer megtörtént, hogy négyen mentünk be, és csak nekem volt egy elhasznált jegydarabom. Túrós és Miklós előttem jött, a Lajos utánam jött. Én mutattam a jegydarabot, és mind a négyen büszkén mentünk be, foglaltunk helyet, hogy nézzük, élvezzük a darabot, és ha úgy illett, nagy tapsal jutalmazzuk a nekünk tetsző színészeket... A Túrós Feri fiatal segéd volt, én idősebb tanuló voltam, és egy nagy ponyvasátoros cirkusz jött Tamásiba, a Piac téren telepedett le. Üzletzárás után mentünk a Túrós Ferivel a cirkuszba, de nem a főbejáraton, hanem a ponyva alatt bújtunk be. Nem akartuk a jegyváltással az időt tölteni. Odaálltunk a többi néző közé, élveztük az előadást, azonban egyszer csak jött a jegyszedő a Túrós felől. Először tőle kérte, a Feri végigtapogatta a zsebeit, de nem találta. Azt mondta elveszett. Puff egy nyakleves! Feri kiszaladt, de én bent maradtam. A jegyszedő visszajött, és én nyugodtan ott álltam azok között, akiknek a jegyeit már elszedték. [...]

Krobák bádogosnak volt egy Pestről szalajtott vagy kitiltott inasa, igen rossz gyerek volt. Én utánam mindig kiabált, ha látott; bűdös zsidónak csúfolt. Ez nekem nagyon fájt, de én rá sem néztem, nem akartam észrevenni. Egyszer, este a fél nyolcas vonathoz vittem a leveleket, ő pedig újra kiabált utánam, és egy kődarabbal fejbe dobott. A sapkám leesett és éreztem, hogy a folyó véremtől melegszik a fejem. Nagyon mérges lettem, utána szaladtam, elfogtam, és nagyon csúnyán elvertem. [...]

A főnökömtől, az öreg Schwarcztól, vagy négyszer kaptam ki összesen. Legjobban akkor, amikor egy este a Szerénkét megcsókoltam. Pedig nem is voltam bünnös, mert amikor kikísértem a Barna nagymamához, olyan kérdéseket tett fel, hogy szinte nehéz volt válaszolni. Azután jött haza Jolánka (Lóriánné) szabadságra. Hosszabb ideig itthon tartózkodott, és az én bosszantásomra sokszor játszott a zongorán, hogy „Adj egy édes csókot, drága kis babám...”, amit eleinte szégyenkezve, szemlesütve hallgattam, később kezdtem megszokni. [...]

A padlásunkon igen sok rossz szappan volt a székesfehérvári Draskóczi-féle gyárból. Főnökünk figyelmünkbe ajánlotta azzal, hogy attól szeretne megszabadul-

ni, iparkodjunk azt mielőbb eladni. Egy ízben jókedvemből sokat beszéltem egy asszonynak, hogy azt vegye. Elmondtam sok jó tulajdonságot: mert kemény, száraz, jó minőségű pálmaolajból készült, a használatban kitűnőnek bizonyult, ha keveset mosnak vele, sokáig eltart és még hozzá igen olcsó, ingyenes csomagolással örök áron 1db összesen 10 fillér. Az asszony azonban amolyan szappant kért, a Haidekker-féle lapos vágásút. Székely úr odajött: Mi a baj? – kérdezte. Ez a legény nem ad olyan másik szappant – mondta az asszony. A következő pillanatban egy baloldali csárdást (arcul ütést) kaptam kitüntetésül, hogy annak következtében a fülem megcsendült. Az ilyenekhez nem voltam szokva, mert csak összesen ezt kaptam a Székely Gyulától. Igen megsértődtem. A vevőt még kiszolgáltam, kimentem a segédszobába, felvettem a tisztább, rendesebb kabátomat, a zsebembe tettem a betegsegélyző pénztári tagkönyvemet, és megyek be az üzletbe. Közben már az öreg Schwarcz úr is bejött, mondtam neki, hogy megyek az orvoshoz, mert a Székely úr arcul ütött, és most ennek következtében igen rosszul hallok. Minden további nélkül megengedte, hogy menjek az orvoshoz, kivizsgálásra, gyógykezelésre. Azonban mikor én elmentem, a fiacskáját igen nagyon megdorgálta... Az orvosnál többen vártak. Künt igen hideg volt, kényelmes széken meleg szobában ültem, vártam, néztem a környezetet. A falakon sok szép képet, az asztalon sok szép képes folyóiratot szemlélgettem, olvasgattam. Végre elfogytak az előttem érkező betegek, én következtem sorra. Akkor kezdtem el gondolkodni, hogy mit is mondjak az orvosnak, miért jöttem ide, mi a bajom. Eszembe jutott a pofon, azonban már nem voltam mérges, és az orvos úrnak csak azt mondtam, fáj a fülem. Dr. Piringer jó, öreg bácsi volt, az Isten nyugosztalja, megállapította, hogy megfázott, kisebb fagyás. Abból volt is valami, de azért nem mentem volna orvoshoz. Rendelt valami sötét bordó színű folyadékot a fülemet bekenni és vattát a fülemet bedugni. Hazamentem, a segédszobában bekentem azzal a folyadékkal, megnéztem a tükörben, olyan csúnya volt, hogy magam is nevettem rajta. Bementem az üzletbe, Székely Gyula látta a fülemet – az ő művét –, kiküldött, hogy mossam le az orvosságfestéket. Lemostam, és újra szent lett a béke.

Cipészeknek való olcsó minőségű Gallus tinta kis hordóban vagy 25–30 literes üveglallonban szokott jönni, és az üveglópóval (hébérrel) kellett kiszívni. Egyszer nagyon megszívtam, és a szám egészen tele lett vele. Ugyanígy kellett szívni a terpentinolajat, kencét és halzsírt is a hordókból, amíg én meg nem csapoltam a hordókat. [...]

Egy Lőrinc nevű mészárossegéd is járt az üzletbe, Hirschék segédje volt, és igen szerette a pálinkát. Már ebből lehet tudni, hogy milyen ember volt, mert reggel, délbe, este mindig egyformán ízlett neki és ivott. Kaptunk egy kutyakölyket, és óróra ezt is Lőrincnek neveztük el, és olyankor szoktuk hívni legtöbbször, amikor a mészárossegéd hallotta, csak azért, hogy őt minél többször bosszantsuk vele. [...]

Buhinban három nagy pincénk volt. Egyikben petróleum, amit a Vacuum almaszfűzitői finomítóból kaptunk vagontételekben, azt hiszem, 28 hordó ment egy kosiba. Az üzletben is eladtunk sokat kicsinyben, literenként. [...] Igen sokat eladtunk a helyi kereskedőknek, kannaszámra. Volt egy olyan permetezőgéphez hasonló,

hátra vehető kanna. Abban nagyon sokat hordtam szét... A petróleum állandóan szivárgott, a kanna kívül is petróleumos volt... A petróleumnak pedig szaga van... Amikor a postára mentem, márpedig oda nagyon sokszor mentem. Naponta reggel nyolc órakor és délután kettőkor biztosan kellett menni... A postamester és a tisztviselők a homályos üvegfal mögött ültek, nem láttak át, ha az ablak zárva volt, de a postamester a szaglási érzékével megállapította, hogy itt van a Schwarczék inasa. A petróleum nagyobbik részét eredeti hordókkal adtuk el a kereskedőknek, ezeknek a kocsira rakásában hosszú idő után nagy gyakorlatra tettem szert, és az emelgetésben meg is erősödtem, megedződtem. Megtörtént egy délután, hogy a postára kellett mennem, és amíg odavoltam, megérkezett szülőföldemről, Törökkoppányból Fischer Herman áruért; többek között három hordó petróleum kellett neki. Székely Gyula lement, hogy kiadja a petróleumot, közben én megjöttem a postáról. A főnököm rögtön azt mondta: Menj le a Buhinba, ott van Gyula, azt küldd fel, te adjál ki három hordó olajat. Lementem a felső Buhin kapun, és ott láttam, hogyan erőlködnek hárman, hogy az első hordó petróleumot felgurítsák a kocsira... Azt mondtam a két földimnek, hogy álljanak félre, majd én egyedül felteszem. Csak néztek rám. Megfelelő erővel, gyakorlati érzéssel gurítottam a hordókat, a kulcsorjánál bal kézzel nyomtam a hordó tetejét, jobb kézzel húztam a hordó fenekét, így könnyen behelyeztem a kulcsorjába. Akkor odaálltam, megfogtam az alsó fenekét a hordónak, a mellemmel is segítettem emelni, és az a 180–190–200–210 kilós hordó engedelmesen beállt a kocsi közepébe... a földijeim csodálkoztak rajta.

Lisztraktárunk kint volt az udvarban, onnét kellett zsákonként bevinni az üzletbe. A pultban voltak a fiókok, amibe beleöntöttük az egész zsák lisztet, és onnét mértük zacskóba, kinek mennyi kellett. Adtunk 1 kg dupla grízes finom nagymalmi lisztet, mondd és írd, 22 fillérért. Árultunk egy og. 0-ást, ez volt a finomliszt. Azután az 1, 2, 3, 4, 5, 6, mindegyik fogyott, de a legtöbb a 6-os kenyérlisztból, azután az og. 0-ásból. [...]

Rengeteg árut kaptunk és küldtünk vasúton. Igen sok fuvarossal dolgoztunk... Legjobb fuvarosunk volt a jó mulatós Szemes Jóska. Ezzel, ha felültünk a kocsira, a lovakra pöccintett ostorával, keményen kézben tartva a gyeplőszárat, mentük, mint a Dóry Dombóváron, akár a vasútra vagy máshova árut szállítani. Nekem is, neki is mellette mindig jókedvem volt. Nem zavart bennünket az eső, hó, sár szél és egyéb természeti kellemetlenség. Erős ember volt, a feleségétől külön, szalmaözvegy-ségbe tombolt, ha dolgozott, tombolt, ha mulatott. [...]

Az utóbbi tanoncéveim alatt erősen követelték, hogy tanonciskolába kellene járni, én örültem neki. Az iparos tanonciskolában szinte egyik napról a másikra ott megjelentem, tekintély lettem. Az oktató, Mayer József és az igazgató, Kindl úr példának mutogatták a jól megoldott írásbeli feladataimat. Szinte kényelmetlenül éreztem magam a dicséretetek miatt, ami azonban nagyon jólesett, igen növelte az önbi-zalmamat is.

1911. március 15-én egy igen szép hazafias ünnepély főrendezője voltam. Ösz-szebeszéltem a Klein Andorral és a Szemes Janival, hogy este 8 órára minél többen

jöjjünk össze a piactéren. Akkor a próbára felállított utcai lámpa alatt a Klein Andor megtanulta a „Talpra magyar”-t, én pedig Petőfi „A nemzethez” című költeményét. Az inasok gyülekeztek, nemzeti zászlókat is hoztak. Az idő izgalommal telt el. Értem jöttek az üzletbe, hogy már mikor jövök. Bementem a főnökömhöz a szobába, aki még a vacsoraasztalnál ült, kértem, hogy engedjen el az inasok közé, mert mi egy szép hazafias felvonulást tartunk, és én vagyok a főrendező, nekem kell megnyitni az ünnepélyt. Természetesen megkaptam az engedélyt. Már előre vettem egy széles nemzeti szalagot, azt a vállamon általvetve felvettem, mentem az inas urakkal, kartársaimmal, bajtársaimmal a helyszínre. A próbára felállított lámpa megvilágította a piacteret, amely tele volt közönséggel. Nem csak mi, fiatalok, hanem felnőttek, emberek, férfiak, felnőttek, szegények, urak, asszonyok, lányok nagy tömege voltak együtt. Szemes Janinak adtam Petőfi Sándor összes költeményeit, kinyitottam „A nemzethez” című versnél, ha elakadok, súgjon, álljon mögöttem. Egy nagy kórakás volt ott, amit az útjavításnál hoztak, oda, ennek a tetejére álltam, és amikor körülnéztem, láttam azt a sok-sok rám irányított tekintetet. Nem tagadom, egy kis szorongó érzés, egy kis lámpaláz fogott el, de már bent vagyok, menni kell. A hangom jól kiengedtem, ahol kellett megnyomtam, az egész verset átéreztem, hévvel szavaltam. A közönség csendben figyelt, velem érzett. Amikor a végére értem, meghajtottam magam és leléptem, óriási, szűnni nem akaró éljenzés és taps volt. Akkor felállt a Klein Andor, és szavalta a „Talpra magyart”-t. A közönség együtt szavalta vele, hogy „rabok tovább nem leszünk”. A szavalat után négyes sorokba álltunk fel, és indulunk le a templom előtt a Nagyvendéglő felé. „Kossuth Lajos azt üzenté” énekeltük tele torokkal. A Nagyvendéglő előtt újra szavaltam, a közönség – hogy honnét jött, nem tudom, de nagyon sokan voltunk. Onnét újra tovább, a szolgabírótság előtt újra szavalat, onnét a Társas kör elé vonultunk. Ott újra szavalat, ének, utána szétoszoltunk. Ezt a szép estét sokan sohasem felejthetik el. Boldog büszkeséggel állapítom meg, azelőtt még ilyen sohasem volt Tolna-Tamásiban, és ezt én rendeztem.

Hogy ne kelljen iskolába mennem, ne hiányozzak az üzletből, mert munkakiesést jelentett a főnököm számára, ezért a rendes időnél előbb felszabadított. Úgy jelentett be az iskolába és a hatóságoknál, de fizetést még nem adtak. Lassan múlt az idő és a segédi fizetés élvezetébe léptem, ami bizony igen kevés, egy hónapra 16, szóval tizenhat korona volt.”